

Verslag kwartelkoning beheer 2017 in provincie Gelderland

Inhoud

1. Inleiding	1
2. Noodzaak voor aanvullend kwartelkoningbeheer in Gelderland	3
3. Financiering lastminute beheer	3
4. Werkwijze kwartelkoning beheer en coördinatie in Gelderland.....	4
5. Resultaten 2017 in Nederland, dramatisch lage aantallen	7
6. Resultaten 2017 in Gelderland, slechts 2 roepende vogels	8

1. Inleiding

De kwartelkoning (Crex Crex) is een trekvogel, die overwintert in Oost Afrika en broedt in Europa. In ons land broedt de kwartelkoning meestal in vochtige kruidenrijke hooilanden en in akkerland met luzerne en wintertarwe.

De kwartelkoning komt pas vanaf mei terug in Nederland. De broedperiode is daardoor ook laat. Daarnaast is de kwartelkoning kieskeurig: Alleen plekken waar de vegetatie minimaal 20 cm hoog is, die kruidenrijk zijn en waar weinig bemest is, komen in aanmerking als broedgebied. Door ontwatering en de intensivering van de landbouw zijn dit soort plaatsen bijna niet meer aanwezig

De kwartelkoning is sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw in Nederland dan ook een schaarse broedvogel geworden. Rond 1992 was het aantal broedpaar in Nederland zelfs gedaald tot slechts 60 roepende mannetjes / broedparen. Na dit dieptepunt is inmiddels het aantal broedterritoria wat gestegen tot 260 stuks in 2012, overigens één van de betere jaren! Sinds 2004 staat de vogel dan ook als 'kwetsbaar' op de rode lijst van Nederlandse broedvogels. De kwartelkoning is als Natura2000 doelsoort aangewezen voor het rivierengebied.

De gebieden waar kwartelkoningen in Nederland broeden, zijn voornamelijk

- de akkerbouwgebieden in de provincies Groningen en Flevoland;
- de beekdalen in Drenthe; en
- de uiterwaarden van de Waal, Rijn en IJssel en Zwarte Water en Vecht in de provincies Gelderland en Overijssel.

In 2017 is de coördinatie van het kwartelkoning beheer in de provincie Gelderland voor de Gelderse Collectieven uitgevoerd door Sovon Vogelonderzoek Nederland samen met de

agrarische natuurvereniging VeluweIJsselzoom (VIJZ) volgens de in hoofdstuk 4 beschreven werkwijze.

In dit verslag wordt over dit kwartelkoningbeheer 2017 en de resultaten hiervan in de provincie Gelderland gerapporteerd.
De financiële verantwoording wordt separaat aan de provincie Gelderland gezonden.

Vaassen, 22 oktober 2017

Cor Heidenrijk, gebiedscoördinator anv VeluweIJsselzoom

2. Noodzaak voor aanvullend kwartelkoningbeheer in Gelderland

De kwartelkoning komt pas vanaf mei terug in Nederland. Direct na aankomst in zijn broedgebied, probeert het mannetje een vrouwtje te lokken door op de toekomstige broedplaats te “roepen”. Doorgaans komt het nest binnen een straal van 100 tot 250 meter van die roeplaats te liggen.

Door de late terugkomst begint de broedperiode pas vanaf juni. De totale periode voor het leggen van de maximaal 12 eieren, broedduur (tot 19 dagen) en het tot vliegvlug opgroeien van de kuikens (tot 38 dagen) bedraagt ongeveer 10 weken.

De kwartelkoning broedt in Gelderland op de kruidenrijke hooilanden voornamelijk langs de grote rivieren. Deze hooilanden worden in het algemeen vanaf medio juni gemaaid.

Door het late begin van de broedperiode is het risico dat een kwartelkoninglegsel of de kuikens ‘uitgemaaid’ worden erg groot. Als sprake is van een broedgeval is het dan ook van belang, om tijdig met de eigenaar / beheerder van dat hooiland afspraken te maken over uitgesteld (maai)beheer.

In een aantal situaties vallen deze hooilanden onder agrarisch natuurbeheer. Ten behoeve van het uitstel van de maaidatum, wordt met de beheerder in dat geval een lastminute beheerovereenkomst afgesloten.

3. Financiering lastminute beheer

In het nieuwe ANLb stelsel is voorzien in de financiering van dat lastminute beheer. In de weidevogelbeheerpakketten bestaat de mogelijkheid om voor uitgesteld maaien tot 1 augustus een lastminute beheerovereenkomst af te sluiten. Onder botanisch beheer kent het stelsel een kwartelkoning maatwerk pakket, waarin het maaien ook tot medio augustus tegen een beheervergoeding uitgesteld kan worden.

Echter niet alle hooilanden vallen onder het ANLb stelsel. Zo zijn er nog agrarische percelen, die onder het oude SNL stelsel vallen. Binnen SNL weidevogelbeheer is het wel mogelijk een lastminute beheerovereenkomst 1 augustus maaien af te sluiten.

- Echter voor SNL botanisch beheer bestaat die mogelijkheid niet.
- Ook kan het voorkomen dat een kwartelkoning een broedplaats vindt op een perceel waar geen agrarisch natuurbeheer is afgesproken.

4. Werkwijze kwartelkoning beheer en coördinatie in Gelderland

In dit hoofdstuk is stapsgewijs beschreven op welke wijze het kwartelkoningbeheer in de provincie Gelderland is uitgevoerd.

Stap 1: Waarneming

In alle potentiële kwartelkoning broedgebieden in Gelderland heeft Sovon waarnemers (vrijwilligers) actief om roepplaatsen op te sporen. In het broedseizoen 2017 worden minstens twee simultaantellingen gehouden, te weten op 2 en 3 juni en op 23 en 24 juni. Hierbij gaan alle Gelderse Sovon waarnemers in één weekend 's nachts op pad om in het aan hun toegewezen gebied roepplaatsen op te sporen. Maar ook buiten deze simultaantellingen zijn waarnemers actief en leggen hun resultaten vast in een Sovon database en op Waarneming.nl.

Stap 2: Bepalen lastminute beheer

De VIJZ kwartelkoningcoördinator heeft toegang tot de Sovon database en Waarneming.nl. Als de plaats van waarneming helder en concreet is onderneemt de VIJZ kwartelkoningcoördinator actie om de roepplek te beschermen en te voorkomen dat het kwartelkoningnest uitgemaaid gaat worden:

- De VIJZ kwartelkoningcoördinator bepaalt, indien buiten VIJZ werkgebied, in overleg met collega coördinatoren van andere Gelderse collectieven, wie de eigenaar / gebruiker van het perceel is en welke vorm van (agrarisch)natuurbeheer hier wordt gevoerd.
- De VIJZ kwartelkoningcoördinator overlegt indien nodig met Sovon waarnemer en indien buiten VIJZ werkgebied met collega coördinator, over de exacte plaats en het vroegste maaimoment voor het lastminute beheer.

Soms is de plaats van waarneming nog onduidelijk en onvoldoende concreet. De VIJZ kwartelkoningcoördinator neemt dan eerst contact op met de waarnemer voor nadere informatie om eventueel extra waarneming(en) af te spreken.

Stap 3: Afspreken lastminute beheer

Met de beheerder / eigenaar van het perceel moeten snel na de waarneming, beheerafspraken gemaakt worden. Voor het maken van deze afspraken zijn er 2 mogelijkheden:

1. Als het perceel binnen het werkgebied van de VIJZ valt, neemt de VIJZ gebiedcoördinator contact op met beheerder / eigenaar van het perceel van de roepplaats. De VIJZ kwartelkoningcoördinator maakt zelf de aanvullende beheerafspraken met de beheerder en stelt hiervoor een overeenkomst op.
2. Als kwartelkoningen in Gelderse gebieden zijn waargenomen, die niet gecoördineerd worden door de VIJZ. Dan neemt de VIJZ kwartelkoningcoördinator contact op met de coördinator van één van de Gelderse collectieven. De VIJZ kwartelkoningcoördinator informeert zijn collega over de aanwezigheid van een kwartelkoning en adviseert hem over de inhoud en de vorm van een lastminute overeenkomst. Zodat deze coördinator contact met de beheerder kan opnemen en met hem overleggen over uitgesteld maaibeheer en een mogelijke overeenkomst hiervoor.

N.B. Als kwartelkoningen zijn waargenomen op agrarische percelen van terrein behorende organisaties (Staatsbosbeheer, Gelders Landschap enz.) dan overlegt de VIJZ

kwartelkoningcoördinator met de opzichter van die TBO. De opzichter maakt met de agrariër die het perceel beheert, afspraken om maaien tot 1 augustus of later uit te stellen.

Stap 4 Opstellen lastminute beheerovereenkomst

De lastminute beheerovereenkomst, die opgesteld wordt is afhankelijk van de reeds lopende agrarisch natuurbeheerovereenkomst van de beheerder van het perceel. Er zijn 3 mogelijkheden:

- de lopende overeenkomst is een ANLb overeenkomst. Zie stap 4A; of
- de lopende overeenkomst is een SNL overeenkomst voor weidevogelbeheer. Zie stap 4B; of
- de lopende overeenkomst is een SNL overeenkomst voor botanisch beheer of er is geen lopende agrarisch natuurbeheerovereenkomst. Zie stap 4C.

Stap 4A: Overeenkomst bij ANLb

Als sprake is van een ANLb lastminute overeenkomst stelt, na het contact met de beheerder de VIJZ kwartelkoningcoördinator of de coördinator van het Gelderse collectief (afhankelijk van werkgebied) een last minute overeenkomst op. Hiermee worden de gemaakte afspraken geformaliseerd.

Deze overeenkomst wordt opgesteld in Scan-Office. De coördinator van het collectief zorgt voor ondertekening door de beheerder van deze overeenkomst.

De beheervergoeding voor deze overeenkomst loopt mee in het reguliere ANLb traject. De beheerder ontvangt de ANLb vergoeding in de loop van 2018 van het Gelderse collectief.

Stap 4B: Opstellen lastminute overeenkomst bij SNL weidevogelbeheer

Als sprake is van een SNL weidevogelbeheer lastminute overeenkomst stelt, na het contact met de beheerder de VIJZ kwartelkoningcoördinator of de coördinator van het Gelderse collectief (afhankelijk van werkgebied) een last minute overeenkomst op. Hiermee worden de gemaakte afspraken geformaliseerd.

In deze overeenkomst staan beheermaatregelen en beheervergoedingen. De coördinator van het collectief zorgt voor ondertekening door de beheerder van het perceel, van deze overeenkomst.

De beheervergoeding weidevogelbeheer voor deze overeenkomst wordt in de SNL applicatie als lastminute beheer vastgelegd. De beheerder ontvangt de SNL vergoeding in de loop van 2018 van RvO.

Stap 4C: Opstellen lastminute beheerovereenkomst bij SNL botanisch of bij geen agrarisch natuurbeheer

Als sprake is van een SNL lastminute overeenkomst bij botanisch beheer of bij geen agrarische natuurbeheer stelt, na het contact met de beheerder de VIJZ kwartelkoningcoördinator of de coördinator van het Gelderse collectief (afhankelijk van werkgebied) een last minute overeenkomst op. Hiermee worden de gemaakte afspraken geformaliseerd.

Deze overeenkomst wordt in Scan-office geregistreerd als zogenaamde Z-overeenkomst. De coördinator van het collectief zorgt voor ondertekening door de beheerder van het perceel, van deze overeenkomst.

Deze beheervergoedingen zijn de beheervergoedingen uit deze offerte en worden rechtstreeks door de provincie Gelderland gefinancierd. De werkwijze voor uitbetaling is hierbij als volgt:

- Het Gelderse collectief zendt de ondertekende Z-overeenkomst naar de kwartelkoningcoördinator van de VIJZ.
- De VIJZ declareert in oktober 2017 de verzamelde overeenkomsten bij de provincie Gelderland.
- De VIJZ betaalt, na ontvangst van uitbetaling door provincie, eind 2017 de lastminute beheervergoeding(en) door aan het Gelderse collectief.
- Het Gelderse collectief zorgt vervolgens voor doorbetaling van deze vergoeding aan de beheerder.

Stap 5: Informeren Sovon

De VIJZ kwartelkoningcoördinator informeert de Sovon waarnemer over het resultaat van de gesprekken met beheerder inzake het uitgestelde maaibeheer. De Sovon waarnemer kan aan de hand hiervan zijn waarneming in de Sovon database aanpassen.

Stap 6: Controle uitgevoerde lastminute beheer

Omstreeks de overeengekomen uitgestelde maaidatum, controleert de VIJZ kwartelkoningcoördinator of de coördinator van het Gelderse collectief (afhankelijk van werkgebied) het perceel om na te gaan of de beheerder zich aan de beheerafspraken heeft gehouden.

Zo niet, dan wordt de beheerder hierop aangesproken en vervalt de beheerovereenkomst. De beheerder ontvangt hiervan een schriftelijke bevestiging.

Stap 7: Rapportage kwartelkoningbeheer

Aan het einde van het kwartelkoning broedseizoen, in oktober 2017, stelt de VIJZ kwartelkoningcoördinator, in samenwerking met Sovon een verslag over het kwartelkoning beheer in Gelderland op.

Gelijktijdig factureert de VIJZ de overeengekomen beheervergoedingen en de coördinatiekosten (zie stap 4C) aan de provincie Gelderland.

5. Resultaten 2017 in Nederland, dramatisch lage aantallen

Tijdens de eerste telling zijn 14 roepende mannetjes doorgegeven en tijdens de tweede telling slechts 4. Voor beide tellingen geldt dat het een stuk lager is dan in de voorgaande jaren. Ter vergelijking In de voorgaande 2014-16 hadden we 39, 54 en 33 roepende mannetjes tijdens de eerste telling en bij de tweede 20, 54 en 13. Samen met de waarnemingen buiten de telling om komt het totaal op 32 roepende mannetjes dit jaar. Ruim 81% is vastgesteld in Groningen en het noordelijke deel van Drenthe. Uiteindelijk zijn er twee vogels gevonden langs de rivieren, IJssel en Merwede, en één langs de Linge.

Het aantal vastgestelde kwartelkoning territoria komt voorlopig op 119, een fractie meer vogels dan in 2013-2014 (106, resp. 107). De ontwikkeling in aantallen is daarmee opmerkelijk 'stabiel', waar eerder van jaar op jaar sterke fluctuaties het verloop domineerden.

Binnen Nederland is echter sprake van sterke contrasten. In het Oldambt, dit jaar het topgebied, werden 57 territoria vastgesteld: 48% van het landelijk totaal. In Noord-Groningen werden nog eens 11 vogels gevonden (bijna allemaal vestigingen in natuurbraak) en kunnen door onvolledig onderzoek makkelijk nog vogels over het hoofd zijn gezien. De provincie Groningen is dan ook verreweg de belangrijkste kwartelkoning provincie op dit moment (61% landelijk totaal).

Oorzaken en andere landen?

Voorlopig blijft het speculeren over de oorzaken. De droogte van dit voorjaar kan meespelen. Daarnaast hadden we vorig jaar in juni hoogwater in de rivieren waardoor veel uiterwaarden of delen daarvan onder water stonden. Maar in juni 2013 hadden we een vergelijkbare situatie maar dat zien we niet terug in de aantallen van 2014. De grootste afname zien we in de laatste tien jaar in het rivierengebied in de Rijntakken. Naast de droogte en het voorjaarshoogwater kan hierbij ook de rivierbedverlaging een rol spelen. De Kwartelkoning houdt niet van natte voeten maar zo droog als de uiterwaarden tegenwoordig zijn is ook niet wat de soort wil. Daarnaast weten we nauwelijks iets van de trek en de overwinteringsgebieden. De aantallen in Duitsland lijken vergelijkbaar met vorig jaar maar van andere landen is nog geen informatie ontvangen.

Bron: Nieuwsbrief SOVON 21 juli 2017

6. Resultaten 2017 in Gelderland, slechts 2 roepende vogels

In Gelderland zijn de aantallen kwartelkoningen erg slecht. Er zijn slechts 2 roepende vogels waargenomen:

- De eerste waarneming op 18-6-2017 langs de Linge bij Heukelum op een perceel dat begraasd werd:

- De tweede waarneming op 4-7-2017 langs de IJssel op de Voorsterklei op een perceel hoiland:

Als “bijvangst” van de simultaantelling werd in het weekend van 2 juni in de Heesseltsche uiterwaarden langs de Waal op een perceel hooiland een porseleinhoen waargenomen.

Voor de waarnemingen op de hooilandpercelen zijn beheermaatregelen genomen.

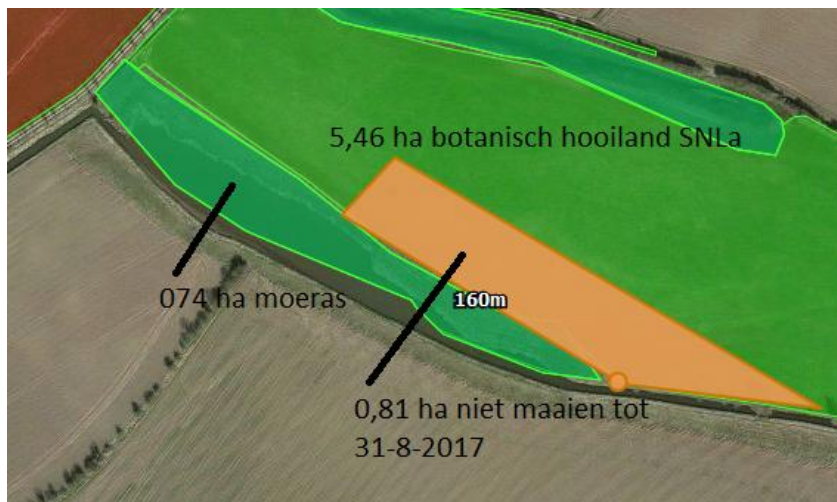
Beheermaatregelen Voorsterklei

In onderstaand kaartje is een deel van het botanisch hooiland van mts. Lankhorst oranje gearceerd. Hiervoor geldt de volgende beheermaatregel:

- Voor dit grasland is het ongewenst te maaien tot 31 augustus 2017. Mocht het kwartelkoningnest op dit deel van het grasland liggen, dan kunnen de eieren voor die tijd uitkomen. Dit deel is 0,81 ha. Hiervoor wordt een aanvullende agrarisch natuurbeheer overeenkomst opgesteld. De kosten van dit aanvullend beheer worden via anv VeluweIJsselzoom in het najaar van 2017, betaald.

Voor het moerasland van landgoed Beekzicht geldt de volgende beheermaatregel:

- Dit natuurgedeelte als hier al gemaaid moet gaan worden, wordt niet eerder gemaaid dan vanaf 1 oktober 2017. De kwartelkoningkuikens kunnen tot die tijd hier in ieder geval dekking en voedsel vinden. Op een perceel waarvoor een natuurovereenkomst loopt, kan geen aanvullend agrarisch natuurbeheer worden afgesloten.

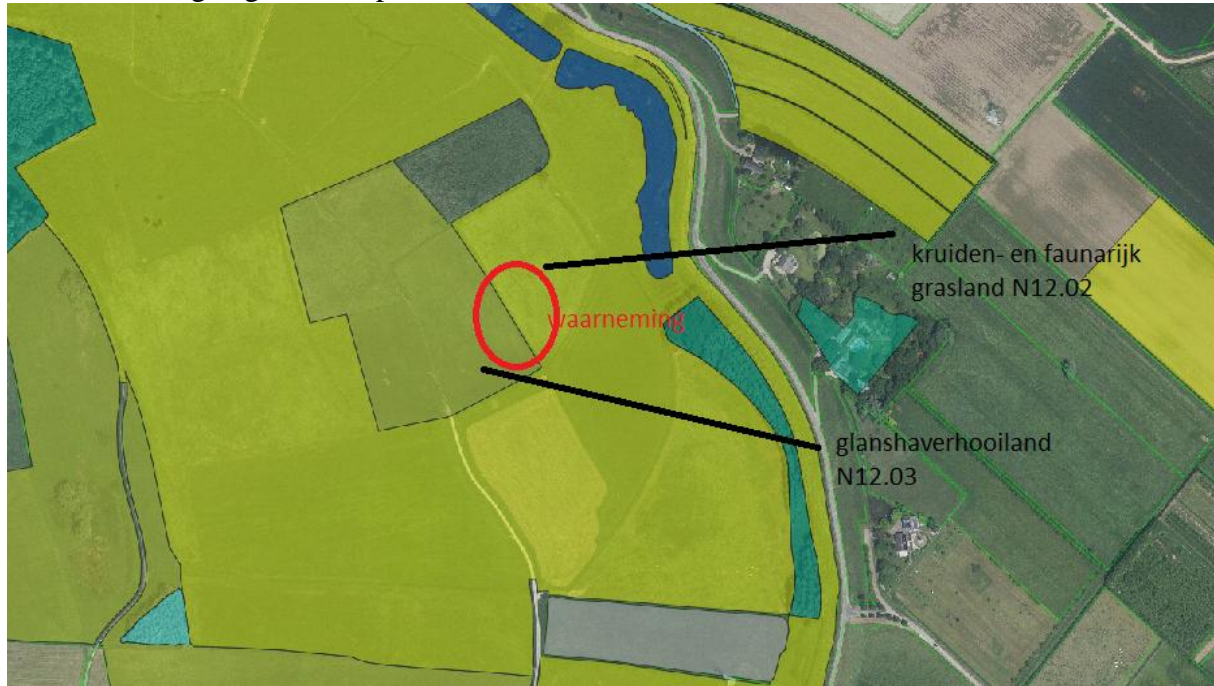
Bovenstaande beheermaatregelen zijn uitgevoerd, zie onderstaande foto gemaakt op 3-9 met rechts het gras dat niet gemaaid is. Voor het deel agrarisch natuurbeheer is een aanvullende overeenkomst afgesloten.

Beheermaatregelen Heesseltsche uiterwaarden

De waarneming is gedaan in percelen met een natuurovereenkomst:

Perceel met kruiden- en faunarijk grasland is van Jan de Geus. Perceel met glanshaverhooiland is van vof van Kuilenburg,

De porseleinhoen is ook een Natura 2000 doelsoort en komt weinig voor in Nederland, ongeveer 300 broedparen. De porseleinhoen broedt in dichte vegetaties (riet, zeggen, grassen) in ondiep water op een (zelfgebouwde) verhoging iets boven het waterpeil. Broedtijd ongeveer 3,5 week. Kuikens vliegvlug na 45 dagen.

Er loopt een sloot tussen beide percelen. Mogelijk dat de oevers van deze sloot, mits daar ondiep water staat, geschikt zijn als broedplaats. Het is dan ook raadzaam dat natuurbeheerders bij het maaien aan beide slootoevers een strook van minstens 50 meter uit de oever van de sloot ontzien en niet maaien voor eind juli.

Als er gemaaid wordt, kunnen er kuikens rondlopen. Dus minimaal van binnen naar buiten maaien. Zie ook tips in leaflet “redt de kuikens”.

Op percelen met natuurbeheer kunnen geen (aanvullende) agrarische natuurovereenkomsten en -vergoedingen worden afgesproken. Maar bovenstaande beheermaatregelen zijn wel uitgevoerd.